

Xchaq'rab'il laj Kolol K'ulub'ej xaqab'anb'il xb'aan li Xk'ub'lal li Najtil Tenamit wankeb' sa' Xsutam li Ruchich'och'

Li tasal hu a'in naxch'olob' li xk'ulub' ut li xtaqleb' laj kolol K'ulub'ej, paab'anb'il xb'aaneb' chi xjunileb' li tenamit wankeb' sa' ruchich'och'. Xb'aan naq ak junmay chihab' chik xyo'lajik li chaq'rab' a'in, naqaj xjultikankil naq jwal loq' chi ruheb' laj kolol xk'ulub' li poyanam.

ANIHEB' LAJ KOLOL K'ULUB'

A'aneb' chi xjunileb' li qas qiitz'in nake'xwech'i malaj nake'xk'e chi nawee'k naq namuxe' xyu'am malaj xloq'al li poyanam. Eb' laj Kolol K'ulub'ej nake'xjultika qe naq qakomon qib' ut tento naq tqoxloq'i qib' chi qib'il qib' us ta jalanaq li qak'a'uxl ut li qawanjik

-Raatin qana' Lorena Kab'nal-

Nake'k'anj te'raho

Nake'xyal xq'e re xyu'aminkil li tiikilal ut li juntaq'eetalil

Nake'xkol rix li k'ulub' chi rix li ch'och' ut li loq'laj na'ajej

Li qak'anjel ut li yalok q'e naqab'aanu sa' tuqtuukil usilal

elak re naq ink'a' b'tesiik li ixq

Nake'xkol xk'ulub'eb' li jalanqjalanq paay chi poyanam

Nake'xkol rix chi xjunil li wank chi ru li loq'laj ch'och'

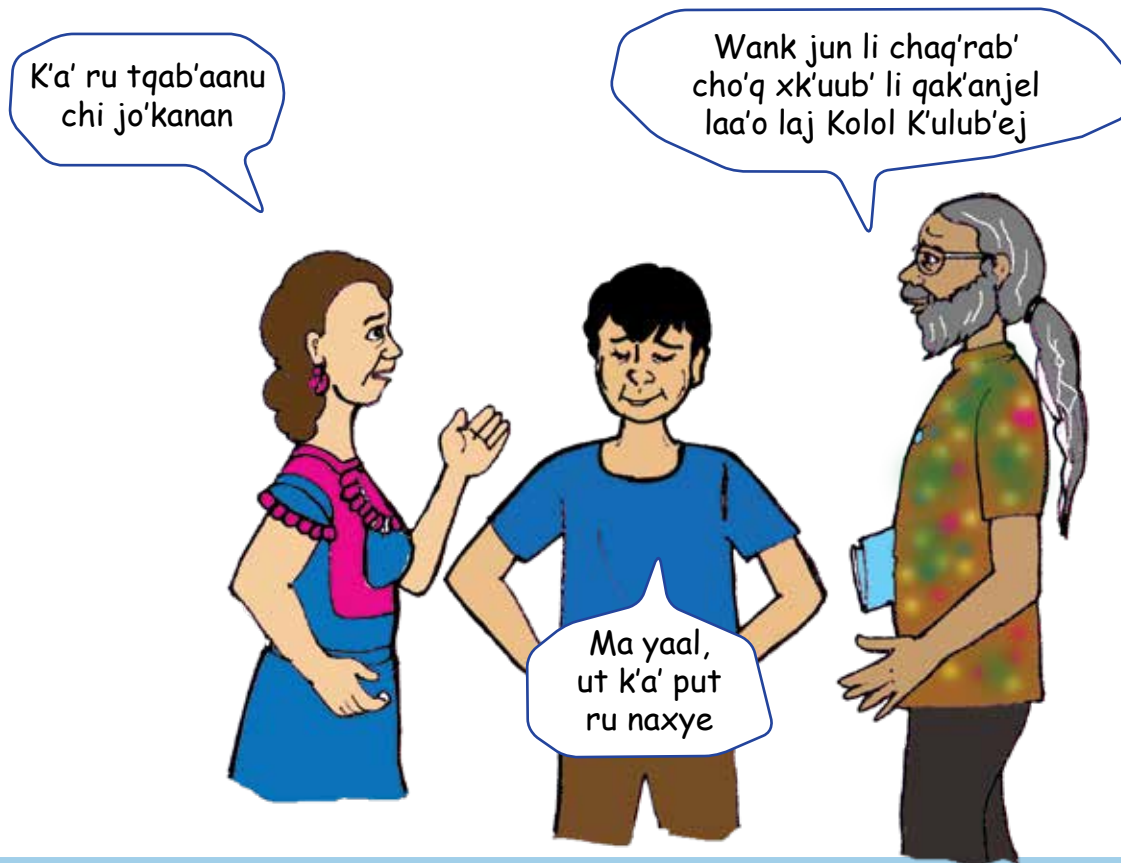

Nake'xjultika naq tz'aqalaq li rahob'tesiik

Li xchaq'rab'eb' laj kolol k'ulub'ej

Jwal ninch'a'ajko' xb'aan naq nakoojite' chi ru chaq'rab', nakoo'exmajewa, nakoo'exch'iki sa' tz'alam, malaj nakoo'exkamsi ut yal nakana chi jo'kan. Ut anajwank naq ak naqanaw chik li rajomeb' li kaqi b'ihom, laa'o len chik laj muxul chaq'rab', laa'o len aj nimla xiwajel, aj kames, ink'a' len naqara li qatenamit, ink'a' len naqaj li waklesiik ib'

-Raatin qawa' Abelino Ch'ub' Q'a'al-

Sa' li chihab' 1998, chi xjunileb' li Tenamit nake'tz'aqonk sa' Xk'ub'lal li Najtil Tenamit (193 wankeb' anajwank) ke'xxaqab' li chaq'rab' **chi rix li k'ulub'ej ut xtaql li poyanam sa' xjunqalil, sa' komonil malaj se' ch'uut chi rix xkolb'al rix xk'ulub' li poyanam.**

Eb' li nake'awab'ejink reheb' li K'iila Tenamit, ke'xye naq tento xkolb'aleb' rix li poyanam, li nake'k'anjelak sa' xjunesal malaj se' komonil, chi kutankil ut sa' tuqtuukil usilal nake'xkol rix xk'ulub' li poyanam, li nake'xkol rix li komonil eechej (ha', k'iche', uwchx), xb'aan naq kexk'e reetal naq jwal k'i li rahilal nake'xyu'ami laj kolol k'ulub'ej.

Jo'kan ut naq rik'in li hu a'an, chi xjunileb' li tenamit wankeb' chi ru ruchich'och' nake'roxloq'i li xk'anjeleb' laj kolol k'ulub'.

Laj K'ehol Eetal chi rix li xwanjikeb' laj kolol k'ulub'

Sa' li jalam'uuch nak'utun li rochochil Xmolamil Najtil Tenamit (ONU) wank sa' li tenamit Ginebra, Suiza. Aran nak'anjelak Laj K'ehol Eetal chi rix li xwanjikeb' laj kolol k'ulub'ej, qana' Mary Lawlor.

A'an a'in li xk'anjel:

- Xch'utub'ankil, xk'ulb'al, xtz'ilb'al rix ut xsumenkil esilal chi rixeb' laj kolol k'ulub'.
- K'uub'ank ut raatinankileb' li nake'awab'ejink li jalanqjalanq chi tenamit.
- Xk'uub'ankil k'anjel re xyu'aminkil li xk'ulub' li poyanam.
- Xk'eeb'al se' ajl li ch'a'ajkilal nake'xyu'ami li ixq aj kolol k'ulub'ej re naq te'kolee'q rix chi tz'aqal re ru.
- Rula'ninkileb' li jalanqjalanq chi tenamit re rilb'al rink'in ru li xwanjikeb' laj kolol k'ulub'ej.

La Declaración sobre Defensoras y Defensores

1. Li k'ulub' re naq tkolee'q rixeb' laj kolol k'ulub'

Teneb'anb'il sa' xb'eeneb' li Awab'ej, xkolb'al rix li k'ulub'ej, jo' aj wi' xb'aanunkil k'iila paay chi k'anjel re naq chi xjunileb' li poyanam te'xyu'ami li xk'ulub'eb'

Tento tkol qix li Awab'ejilal ut li roqruq'il, xb'aan naq yooko xkolb'al rix li qak'ulub' chi rix li ha', li che' k'aam ut li qana'aj.

Ut teneb'anb'il aj wi' sa' xb'een, xtz'ilb'al rix ut raqok aatin sa' xb'eeneb' li nake'xmux qak'ulub' laa'o laj kolol k'ulub'ej.

Jun laj k'anjel sa' li chaq'rab' naxye naq moko ki'uxk ta li nimla kamsink sa' xq'ehil li ch'a'ajkilal, yal tumin nake'xrahi ru laj jitonel, cha'ank.

Moko truuq ta xmuxb'al li k'ulub' li Awab'ejilal

Moko naru ta te'q'ab'aaq cho'q aj "xib'esinel", aj "q'etol chaq'rab'" malaj yoob'ank aatin sa' xb'eeneb' laj kolol k'ulub' xb'aaneb' laj k'anjel sa' li Awab'ejilal.

Eb' laj k'anjel sa' chaq'rab' ut eb' laj k'anjel sa' li jalanqjalanq chi k'anjel, moko naru ta te'xjit chi ru chaq'rab' laj kolol k'ulub'ej yal rik'in tik'ti'.

Moko te'tz'eqtaanaaq ta laj kolol xk'ulub'eb' li jalanqjalanq paay chi poyanam (LGBTI) xb'aaneb' laj k'anjel sa' awab'ejilal ut li chaq'rab'.

2. Li k'ulub' chi rix ch'utub'aj ib'

Li k'ulub' a'in naxye naq naruhan li tz'aqonk sa' atqeb' li ch'utam re xwech'b'al li muxuk k'ulub' ut re xpatz'b'al naq t-uxq roxloq'inkil li k'ulub'ej.

Ok qe chi xb'oqb'aleb' li komon re xpatz'b'al naq tqayu'ami li qak'ulub' chi rix li tzolok

Kok' ixqa'al ut kok'al tootz'aqonq aj wi'

Moko naru ta tramee'q chi qu li qak'ulub' re naq tqach'utub qib'
Li awab'ejilal ut eb' li roq ruq'il li awab'ejilal moko naru ta naq te'xjuk' rik'in metz'ew malaj rik'in rahob'tesink junaq li mululil ib', ut moko naru ta aj wi' te'xb'aanu li raxchapok sa' xb'eneb' laj kolol k'ulub'ej.
Li xk'anjeleb' laj k'aak'aanelen tenamit a'an rilb'al naq maani tch'iich'i'eb' li yookeb' chi tz'aqonk sa' tuqtuukil usilal sa' li mululil ib'.

3. Li k'ulub' chi rix li xk'uub'ankil qach'uut

Wank qak'ulub' chi xk'uub'ankil qach'uut malaj molam, naru nakoo'oken chi xxaqab'ankil ut chi tz'aqonk re naq se' komonil tqakol rix li qak'ulub' malaj re tqak'e chi nawee'k li muxuk k'ulub'

Li awab'ejilal moko naru ta tram chi qu li qak'ulub' chi rix li ch'utub'ank ib'

Moko naru ta aj wi' naq li awab'ejilal yooq xk'eeb'al qat'ilob', malaj tyu' roq li xtz'iib'ankil qamolam chi ru chaq'rab' ut moko naru ta aj wi' naq tyooq qaxib'esinkil.

Li xk'anjel li roq ruq'il li Awab'ejilal a'an xtenq'ankileb' laj kolol k'ulub'ej ut chi kama'an te'ruhanq aj wi' chi xb'aanunkil li xk'anjeleb' sa' xyaalalil ut maani ttz'eqtaanang reheb'.

4. Li k'ulub' chi rix li xnumsinkil esil reheb' laj k'aak'alanel xk'ulub' li poyanam

Li k'ulub' a'in jwal loq' xb'aan naq rik'in a'an naru xk'eeb'al chi nawee'k li rahilal malaj li ch'a'ajkilal chi ruheb' laj k'aak'alanel xk'ulub' li poyanam wankeb' sa' najtil tenamit.

Tento xtz'ilb'al rix jo' k'ihal yook chi oxloq'iik li xk'ulub'eb' li poyanam.

Moko naru ta tramee'q xb'e malaj li xikik sa' najtil tenamit junaq laj kolol k'ulub'ej xb'aan li awab'ejilal.

Li EPU (examen periódico universal sa' kaxlan aatin) a'an jun li k'anjel na'uxk re xtz'ilb'al rix li xk'anjel li Awab'ejilal chi ruheb' li najtil tenamit. Li Xmolamil aj llol Xk'ulub' li Poyanam re li ONU, rajlal kahib' chihab' rik'in waqib' po naxpatz'i re li Awab'ejilal ut reheb' li xmolameb' laj kolol k'ulub'ej chan ru yook chi yu'amiik li k'ila kulub'ej, jo' chi rix li qaxb'a kutan, li komonil k'ulub'ej, chi rix li nawom b'aanuhom, jo' chi rix li qasutam.

5. Li k'ulub' chi rix li xyeeb'al li nak'a'uxlaman.

Chi moko li awab'ej, chi moko
laj k'aak'alanel tenamit
te'ruuq xtz'apb'al se re li
Ab'ib'aal Esil

**Radio Xyaab'
Xkux li
K'aleb'aal**

Chi xjunileb' li poyanam, sa' xjunqalil malaj sa' komonil
wankeb' xk'ulub' chi:

- Xnawb'al ut xpatz'b'al esil chi rix chan ru yookeb' chi yu'aminkil li xk'ulub'eb' li poyanam.
- Xpuktasinkil resil nawom ut tzolom chi rix xk'ulub'eb' li poyanam.
- Tz'ilb'al rix ma yook chi oxloq'iik li xk'ulub'eb' li poyanam.
- Xyeeb'al chi kutankil li xk'a'uxl ut naru te'roksi yalaq k'a' ru chi puktasib'aal esil.

6. Li k'ulub' chi rix li wech'ok ut li mululink ib'

Wankeb' xk'ulub' chi wech'ok chi xjunileb' li poyanam, naru xb'aanunkil sa' komonil ut sa' junesal, sa' li qatenamit malaj sa' eb' li najtil tenamit, naru li ch'utub'ank ib' ut li mululink ib'.

Na'uxk chi kama'an xb'aan naq li k'ulub'ej a'in naxtiq ru li k'ulub'ej chi rix li xyeeb'al qak'a'uxl, li qak'ulub' chi rix xk'uub'ankil qamolam, li ch'utub'ank ib' ut li xk'ulub'eb' laj k'anjel chi xxaqab'ankil li k'anjel

Tento sa' xb'een li awab'ejilal roxloq'inkil ut xkolb'al rix li mululil ib' nake'xb'aanu laj tzolonel, laj kolol rix li qasutam, li na'ajej, jo' aj wi' laj kolol rix li k'iila paay chi poyanam.

Moko naru ta naq tyooq risinkil qajalam'uuch li awab'ejilal naq yooko xb'aanunkil junaq li mululil ib', chi moko qajitb'al chi ru chaq'rab'. Li xk'anjeleb' laj k'aak'alene tenamit a'an rilb'al naq maani tch'iich'ii'inq reheb' li yookeb' xb'aanunkil li mululil ib' sa' xyaalalil ut sa' tuqtuukil usilal.

7. Li k'ulub' chi rix xna'leb'ankil chan raj ru tyu'amiiq li xk'ulub' li poyanam

Rik'in li k'ulub' a'in na'uxk xchaab'ilob'resinkil li qawanjik, xb'aan naq rik'in li na'leb'ak nak'utun b'ar wank li majelal ut nasiya aj wi' li k'a'uxl re xsik'b'al xb'ehel li sahil wank

8. Li k'ulub' chi rix raqok aatin jo' naxye li chaq'rab'

Sa' junesal malaj sa' komonil chi qajunil wank qak'ulub' naq t-uxq raqok aatin sa' xb'eeneb' li nake'xmux li qak'ulub' ut teneb'amb'il sa' xb'eeneb' laj k'ajel sa' chaq'rab' xtz'ilb'al rix ut xaqab'ank aatin sa' xb'eeneb' laj muxunel k'ulub'.

Li raqok aatin naxchapi chi xjunileb' li k'ulub'ej a'in:

- Xtz'ilb'al rix li muxuk k'ulub'ej nak'ulman sa' junaatal malaj sa' komonil.
- Xb'eeresinkil li xjitomeb' laj kolol k'ulub'ej wank sa' rochochil aj tz'ilol ch'a'ajkilal (MP).
- T-uxq raqb'al aatin sa' xb'eeneb' li ke'xmux chaq'rab' sa' xq'ehil li ch'a'ajkilal.
- Xjultikankil li kik'ulman, re naq maajunwa chik tk'ulmanq, jo' aj wi' xk'eeb'al reqaj li kisachmank sa' xq'ehil li ch'a'ajkilal.
- Wi' najite' junaq laj kolol k'ulub'ej, tento naq truhanq xkolb'al rib' chi ru chaq'rab' ut tento aj wi' naq ttz'ilee'q rix jo' naxye li chaq'rab'.

SOY BERNARDO CAAL Y ME
CONDENARON A 7 AÑOS Y 4 MESES DE
PRISIÓN POLITICA

Qawa' Bernardo Q'a'al Xol, aj Chi K'ajb'om, sa' Xteepal Alta Verapaz. Ki'ok sa' tz'alam chi ru li po enero re li chihab' 2018, xb'aan xkolb'al rix li qasutam, li loq'laj ha', li qatzuulil, li qataq'ahil ut li qayu'am.

9. Li k'ulub' chi rix xsik'b'al tenq'aal

Sa' junesal malaj sa' komonil chi qajunil wank qak'ulub' chi xpatz'b'al, xk'ulb'al ut roksinkil qatenq'aal re naq rik'in a'an tqab'aanu li k'anjel re naq tooruhanq xyu'aminkil li qak'ulub'. Ch'olch'o naq li k'anjel t-uxliiq sa' tuuqtukil usilal.

Moko naru ta tram chi qu xpatz'b'al qatenq'aal li awab'ejilal xb'aan naq moko ok ta re aj wi' chi sachok a'an ut eb' li najtil tenamit wankeb' xch'ool chi qatenq'ankil.

Yook chi xb'aanunkil jun loq'laj k'anjel li Xk'uuleb'aal Xhuhul Xk'anjel li najteril xjolomil laj K'aak'alanel Tenamit (AHPN), re naq twanq sa' qach'ool li xb'aanuhom li awab'ejilal sa' xq'ehil li ch'a'ajkilal ut tento aj wi' naq t-uxq raqok aatin sa' xb'eeneb' li xe'muxuk chaq'rab'. Ab'anan li nach'oolanink re li k'anjel a'in moko a'an ta li awab'ejilal, rik'ineb' b'an chik xtenq'aal li najtil tenamit yokeb' chi k'anjelak.

Xk'ab'a' li hu b'ar wi' xtauman li esilal:

- OACNUDH, Relatora Especial sobre la situación de los defensores de los Derechos Humanos, Comentario acerca de la Declaración sobre los defensores y defensoras de los derechos humanos, 2011.

Aniheb' li molam narochb'eeni li PBI

Li PBI narochb'eeniheb li molam nake'k'anjelak chi rix:

- **Li raqok aatin chi rix li ki'uxk sa' xq'ehil li ch'a'ajkilal:** Xmolameb' aj Na'ol Chaq'rab' aj Kolol Xk'ulub' li Poyanam (BJDH); Xmolameb' laj Chicoyoguito (AVECHAV).
- **Xkolb'al li k'ulub' chi rix li ch'och':** Xch'uutaleb' xmolam aj k'alom winq (UVOC), ut xmolameb' aj k'alom winq re kehil ch'och' (CCDA) sa' xteepal Verapaz.
- **Xkolb'al li na'ajej ut chi xjunil li wank chi ru ruchich'och':** Ch'uut Ak' Kutan reheb' laj K'alom Winq aj Ch'orti' (CCND); Aj yalol q'e wankeb' La Puya ut La Laguna; Xch'uutalileb' li K'aleb'aal wankeb' Kunen (CCC); Xch'uutalil li Tenamit wankeb' K'iche' (CPK); Xch'uutalileb' k'iila paay chi paab'aal aj kolol yu'am sa' li na'ajej Maciso Merendón sa' Xteepal Zacapa ut Chiquimula; laj yalol q'e wankeb' Chi K'ajb'om ut Xch'uutalileb'i ixq aj najteril k'irtasinel ut aj kolol xk'ulub'eb' li ixq sa' Xteepal Watemaal (TZK'AT).

Xteeb'al xna'aj li tuqtuukil usilal

BRIGADAS INTERNACIONALES DE PAZ xtikib' xk'anjel arin Watemaal sa' li chihab' 1983. Narochb'eeniheb' li molam moko re ta awab'ejilal, jo'kan aj wi' li k'aleb'aal yookeb' chi xib'eek xb'aan naq yookeb' xkolb'al rix xk'ulub'eb'.

A'aneb' nake'xpatz' naq TE'OCHB'EENIIQ XB'AANEB' LAJ NAJTIL TENAMIT, xb'aan naq yookeb' xyalb'al xq'e chi xkolb'al rix li na'ajej, li sutam, malaj yookeb' xpatz'b'al li raqok aatin sa' xb'eeneb' laj muxul k'ulub'.

Li naxjayali li PBI a'an naq li xmolameb' ut li k'aleb'aaleb' laj kolol k'ulub'ej te'ruhanq xb'aanunkil li xk'anjel sa' xyaalalil.

Li nake'chal chi ochb'eenink a'aneb' jun siir li poyanam nake'xsi li xhoonal, jаланqjаланq xtenamiteb' ut sa' komonil nake'xk'e rib'eb' sa' aatin.

XNINQ'AL RU NA'LEB'

Oxib'eb' ru li xninqal ru na'leb' naxb'eeres li qak'anjel:

YALOO Q'E SA' XYAALALIL

Nake'qochb'eeni eb' li ch'uut ut k'aleb'aal nake'xkol li xk'ulub'eb' sa' xyaalalil.

MOKO LAA'O TA YAALI QE

Naqak'e xloq'aleb' li ch'uut ut li k'aleb'aal, jo'kan naq moko nakoo'oken ta sa' li sumk'uub'ank ut li xaqaq'ank aatin.

MOKO NAKOO'OKEN TA RIK'INEB' LI TE'RAJ AWAB'EJINK.

Maajun reheb' laj PBI xkomoneb' li ch'uut li nake'xyeechi rib' chi awab'ejink. Nakoo'aatinak ya-laq ani aj ik'in, ab'anan re xtuqub'ankil ru ch'a'ajkilal.

Chanki ru nakoo'ochb'eenink

Oxib' paayi ru li k'anjel naqab'aanu naq naqochb'eeniheb' laj kolol k'ulub'ej:

Ula'nink: Nake'qochb'eeni poyanam, ch'uut ut k'aleb'aal yookeb' chi xib'eek xb'aan xkolb'al xk'ulub'eb'.

Nakoohulak chi rula'ninkileb' laj kolol k'ulub'ej. Nakoohulak chi ilok ut ab'ink xninqal ru ch'utam wi' napatz'e' qe xb'aaneb' laj kolol k'ulub'ej.

Ch'utamib'k rik'ineb' aj jolominel tenamit: Naqach'olob' li qak'anjel reheb' li nake'jolomink tenamit, jo' eb' aj wi' laj k'anjel malaj ruuchileb' li najtil tenamit. Naqjultika reheb' naq jwal yook qak'a'uxl xb'aan li xib'eek yookeb' xk'ulb'al laj kolol k'ulub'ej yooko chi rochb'eeninkileb'.

Puktasink esil: Rajlal po yooko xk'eeb'al chi nawee'k li qilom sa' xteepalil Watemaal jo' aj wi' sa' eb' li najtil tenamit ut wankeb' aj wi' li molam ut aj jolominel tenamit chi royb'eninkil li esil.

Chanki ru na'uxk xpatz'b'al li ochb'eeniik: naru xb'aanunkil chi aatinanb'il malaj chi tz'iib'anb'il, chi ru b'oqleb'aal malaj chi ru li esil nab'eek chi ru li Internet. Naru xtaqlankil sa' rochochil li PBI.

Rochochil PBI Guatemala
3a. Avenida A, 3-51, Zona 1
Nimla tenamit Watemaal
Xb'oqleb'aal: 2220 1032 y 2232 2930
correo-e: equipo@pbi-guatemala.org
Facebook: @pbiguatemala
www.pbi-guatemala.org

Financiado con el apoyo de

Watemaal, xpohil li septiembre re li chihab' 2020